

ԱՆՀԵՑԱՑՈՂ ԳԵՂԲԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ

ԶՈՅՐԱՊ

(իր կեանքը եւ իր

Գործը)

Կ. ՊՈՂԻՄ

Տպագր. Ա. և Հ. ՏԵՐԵՎՈՅԱՆՆԵՐԻ ԽՊ. ԱՄԵՐԻ

1919

ԶԵՐՆԱՐԿՈՒԱՆ Է

ՊԱՏՐԱՊՏՈՒԻՆ ՄԵՇ ՈՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԳՈՐԾ ՄԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱԶԱՏՎԴՐՈՒԹԵԱՆ

(1375 — 1919)

Հատորները՝ որ այս անունով պիտի հրատարակուին պիտի պատկերացնեն մանրամասն կիլիկիոյ Հայկական թագաւորութեան կործանումէն մինչեւ Հայ անկախ կառավարութեան մը վերահաստատութիւնը բոլոր այն ձեռնարկները ու շարժումները զոր Հայերը ըրած են իրենց քաղաքական անկախութիւնը ձեռք բերելու համար։ Վաւերագիրներով պիտի նկարագրուին նոր-Ձուղալի և Հընդ-կաստանի Հայոց, Միքայէլ և Սպարհա կաթողիկոսներու, Խորայէլ Օրիի, Միսաս Վրդ. Տիգրանեանի, Դարապաղի Մելիքներուն, Դաւիթ պէկի, Յովսէփ Առզութեանի, Ներսէս Աշտարակեցիի, Խրիմ-եանի, Վարժապետեանի ձեռնարկները և Հայ յեղափոխական կուսակցութեանց գործունէութիւնը և Պօղոս Նուպարի նախագահութեան տակ գործող Բարիղի Հայ պատուիրակութեան աշխատութիւնները, մինչեւ Անկախ ու Միացեալ Հայաստանի կազմութեան թուականը։

Այս հետաքրքրական հատորները պիտի ըլլան պատկերազրդ։

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՈՀՐԱՊ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ)

4. ԳՈԼԻՍ

Տպագր. Վ. և Հ. ՏԵՐ-ՆԵՐՑԻ, ԱՆԴՐԱՎՈՐ

1919

Հեղինակին ստորագրութիւնը չկրող հասորները կեղծ են.

Յ Ա. Ռ. Ա. Զ Ա. Բ Ա Ն

Ի՞նչ կ'արժէ անհատին կեանքը ցեղի մը պատմութեան մէջ։
Պատմութիւնը ուղին է այն խօլական արշաւանքին որ մարդ -
կութիւնը իր ամբողջութեան մէջ կ'ընէ Նախամարդէն դէպի Գեր-
մարդը, ինչպէս գետերը այն գիծերն են որ լեռներու կատարէն
դէպի ծով դիմող ջուրի ճամբաները կը գծեն հողերու ու գաշտերու
տարածութեան վրայ։

Մէկուն մէջ անհատը, միւսին մէջ կաթիլը, ի՞նչ նշանակութիւն
ունին, Ամբողջին յետին մասնիկները, Բարձրէն, Վերէն, հեռուէն,
միայն զանգուածները, խոշոր խումբեր կը հանդիպին միր աշ-
քերուն։

Սակայն իջնանք վար, մօտենանք այդ տատանող, յարաշարժ ու
զէտվիտուն զանգուածներուն որոնք ձեպնթաց արշաւով մը կը
սուրան։

Կամաց կամաց այդ խիտ զանգուածը պիտի պայծառանայ ու
տարրաղագրուի, դէմքերը, ձեւերն ու գոյները պիտի ճշդուին։
Պիտի տեսնանք այդ Յաւիտենականին ճամբորդներուն մէջ,
մարդիկ, որոնք յոգնած ու վաստակաբեկ ըլլալ կը թուին, մինչ
ուրիշներ տակաւին թեթեւոտն ու առոյգ, հաստատ քայլերով կը
քալեն։

Ոմանք նկուն են, ուրիշներ՝ կոկոզավիզ ու խրոխտ, ոմանք
զնկնուած են, այլք՝ կորովի։

Այդ միլիոնաւոր ճամբորդներուն մէջ, պիտի տեսնանք դողդոջ
արարածներ, նեցուկներով ու ցուպերով հազիւ ինքզինքնին ոտքի
վրայ բռնողներ, մանուկներ՝ իրենց մօրը քղանցքին կպած, և ծերեր
իրենց երիտասարդ զււակներուն և թոռներուն կրթնած։

Մարդկային այս խոշոր զանգուածին մէջ մերկեր կան։ Կան
ուրիշներ որոնց մերկութիւնը հազիւ ցնցոտի մը կը ծածկէ։ Ասոնց
հետ կը քալեն նաեւ մարդիկ որոնք պերճօրէն հագուած են, և
կարծես թէ իրենց գլուխին վընայ թագեր կը կրեն։

Աջ ու ձախ չեն նայիր անոնք, կը քալեն։ Ուր կ'երթան, այս
անվախճան ճամբորդները։

Ո՞չ ոք գիտէ։

Միայն կ'երթան ու պիտի երթան։

Ասոնցմէ ոչ ոք պիտի կարենայ հասնիլ նպատակակէտին, թէեւ ամէն ոք հաւատքն ունի անոր ու անձանձրոյթ կը քալէ:

Վերելքներ կան ճամբաներուն վրայ, գժուարութիւններ կան անցքերու մէջ, արգելքներ կան հոսանքին դէմ:

Ասկայն կարելի չէ կասեցնել այս խուժումը և արշաւը, որ խօ-լականօրէն կը շարունակուի, կը մաքառին, կը պայքառին, կը պե-ղին, կը փորեն, կը կարեն ու կ'անցնին:

Կ'անցնին, կ'երթան ու կ'երթան:

Անոնցմէ շատերը, յայտնի է, ճամբան պիտի մնան և կը մնան: Ասկայն նորածիններ կը լեցնեն անոնց շարքերը և իրենց ծնած վայրկեանէն կը խառնուին այս կարաւանին և կը շարունակեն իրենց ճամբան:

Յուսահատութիւն չկայ, լքում կամ կանգ առնլ ընաւ:

Ժողովուրդներու ու ազգերու կարաւանն է այս, որ պիտի շա-րունակուի անվախճան:

Այս ճամբորդները մոլորած թափառիկներ, աւազի փոթորիկնե-րէն իրենց տեղն ու դիրքը կորունած անապատներու կարաւաններ, իրենց նպատակակէտին անգիտակ ուղեւորներ ըլլաւ չեն թուիր:

Կարծես, գիտեն թէ ուր կը դիմեն:

Անոնք առաջնորդներ ունին, իւրաքանչիւր վերելքէ յետոյ պար-զուելիք նոր տեսարանը նախատեսող ու մարգարտական շունչով մը նկարող, սպիտակ մօրուօք, պատկառելի, ծանրախոն ու իմաս-տուն դէմքեր կան իրենց մէջ:

Ուրիշներ կան որ ճամբու արգելքները և դժուարութիւնները կը բառնան, կամ զանոնք իրենց բանով ու բրիչով վերցնել աշ-խատողներուն իմաստուն խորհուրդներ և զգուշութեան միջացներ կը ցուցնեն, Անոնց հրամանները՝ հանութեամբ կը կատարուին և գործերը յաջողութեամբ կը պատկուին:

Անգլուի չէ, կարծնս, այս մարդկային այլազան տարրերէ բազ-կացեալ զանգուածը, որուն անծանօթ կը թուի յուսահատութիւնը:

Եւ ինչո՞ւ ըլլայ յուսահատ, երբ ունի իր մէջ սրտապնդողներ, իր վիրաւորները ու հիւանդները սփոփողներ ու գարմանողներ, իր յուսահատութեան նոպաներուն մէջ մեծ առաջնորդներ, որոնք անել կարծուած ուղիները անհուն ու անծայրածիր ճանապարհներու կը փոխեն:

Անոնք հոգին են այս մեծ զանգուածներուն, անոր մոգիչները, անոր եռանդ ու սէր ներշնչող առաջնորդները, անոր սրտապն-դիչները:

Մեծ գործին, ազգերու քաղաքակրթութեան շէնքին մեծ գոր-ծաւ որմերը.

Ահա անհատն ու իր նշանակութիւնը : Երեւան հանել արժէքը անոնց որոնք այդ խոչոր զանգուածներուն ճամբան կ'առաջնորդեն , անոնց ուրախութիւն , եռանդ ու աշխոյժ կը ներարկեն , անոնց իմաստութիւն , գաղափար ու գիտութիւն կ'ուսուցանեն , անոնց , հաւատք , յոյս , սէր կը ներշնչին , անոնց հրձուանք , վայելք , ու հաճոյք կը պատճառեն , անոնց արիութիւն , կորով ու տոկունութիւն կուտան , երեւան հանել է նոյնիսկ ազգերու գործն ու արժէքը :

Այս տեսակէտօվ կը կարծեմ թէ շահագրգուական ու նետաքրքրական է ներկայացնել Հայ ազգին կեանքին մէջ առաջնորդողի դեր ու գործոն մասնակցութիւն բերող անհատներու կեանքը , և պատկերացնել՝ իրենց գործը :

Ասիկա , մեր գաղաքակրթութեան պատմութեան ատաղձը կազմել կոչուած է :

Ճիշդ այս նպատակով է որ վերստին ձեռք կ'առնեմ ընդհատուած շարքը ԱՆՀԵՏԱԾԹԻ ԴԵՄՔԵՐՈՎ . զոր հրատարակած էի 1915 Ապրիլ 12 չարաշուք թուականէն առաջ , մեծ մասնամբ Բիւզանդիոն որաթերթի մէջ , յաջորդաբար տասնեւհինգ տարի (1900-1915) , օրուան մտաւորական ու ազգային նշանաւոր մեռեայներու վրայ :

Չորս տարիներու ահարկու եղեռն , որ զարհութելի սպանդի մը առարկան կը դարձնէր Հայ ազգը , մենէ կը խլէր ո՛չ միայն Ազգին մէկ խոչոր զանգուածը , ամէն դասակարգէ , ամէն սեռէ ու տարիքէ , այլ նաև այնպիսի մարդեր որոնք ժամանակներու մէջ կը ծնին . և ուրիշներու հետ չեն փոխարինուիր , իբր մեծ գործաւորներ :

Անոնց շարքը երկար է : Անոնք մարդիկ զանգան ասպարէզներու , աշակերտ ու վարպետ՝ հին ու նոր գլուխներու , տէր՝ երփներանգ զգացու մերու , տարբեր գաղափարներու , մասնաւոր հրապոյրներու . և առանձին հմայքներու , փառքերն էին Հայ ցեղին , որ երկար տաեն պիտի ողբայ անոնց անդարմանելի կորուստը :

Անոնք ծաղիկներն էին Հայ ցեղին , պսակներն եղան անոր Ազատութեան :

Ցարքանք անոնց յիշատակին :

17 Դեկտեմբեր 1918

